

Peter Krištúfek
Dům hluchého

Větrné mlýny

Peter Krištúfek ➤ **Dům hluchého** ➤

Brežany jsou autorem vyfabulované město kdesi na západním Slovensku. V jejich imaginární kronice jsou však popsány dějiny dvacátého století i to, jak se otiskovaly do života jakéhokoli reálného města. Události minulého století od třicátých do devadesátých let, které se v Brežanech odehrávají, se skutečně staly, jen někde jinde. Krištúfek je snáší na jedno místo, aby nemusel podřizovat literární příběh historickým faktům, otrocky sloužit místu a osobám. Sám může být tvůrcem a vyprávět z perspektivy jemu nejbližší, totiž z perspektivy vyzrálého romanopisce. Klíčovou postavou Krištúfkova románu je lékař z malého města, vypravěčův otec. V něm se kumulují všechna možná selhání, osobní i dějinná, která si jen při vzpomínce na minulé století dokážeme představit.

→ Selhal, když vstoupil do Hlinkových gard během fašistického Slovenského státu a zradil svého židovského švagra, a po válce, stejně neslavně, vplul do role agenta Státní bezpečnosti. Selhává profesně jako lékař, je odsouzen do vězení, a neobstojí ani jako manžel a otec. Iluze, které o něm má jeho syn Adam a dobří lidé ze západoslovenských Brežan, se postupně hroutí. Krišťůfkův román vzbudil na Slovensku po svém vydání malou senzaci. Mluvilo se o mistrovsky sepsaných beletrizovaných dějinách dvacátého století. V pořadí třetí román Petra Krišťůfka se doma dočkal několika vydání a vyšel v řadě překladů. Nyní se s *Domem hluchého*, v překladu prozaičky Petry Hůlové, mají konečně možnost seznámit čeští čtenáři.

Větrné mlýny

Peter Krištúfek
Dům hluchého

česi, čítajte
svazek 11

česi, čítajte

Peter Krištúfek
Dům hluchého

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

Tato publikace byla realizována za finanční podpory Evropské unie.
Za obsah publikace (sdělení) odpovídá výlučně autor a Evropská komise
neodpovídá za použití informací, jež jsou jejich obsahem.

**Tato kniha vyšla
s finanční podporou Komisie SLOLIA,
Literárne informačné centrum, Bratislava.**

© Peter Krištúfek, 2016
Translation © Petra Hůlová, 2016
Photo © David Konečný, 2016
© Větrné mlýny, 2016

ISBN 978-80-7443-180-7 (papírová kniha)
ISBN 978-80-7443-241-5 (e-book)

*Smál jsem se, když jsem slyšel,
jak jiný domácí duch, zalévaný proudy vody,
bzučí kolem zářícího domu
a nemůže nalézt dveře, jimiž jsem vstoupil.*

Aloysius Bertrand: *Kašpar noci*,
překlad Josef Heyduk

*Místa neexistují.
Každá věc si nosí svoje místo s sebou.*

François Lyotard

*Domy unavených nohou
mají nejvíce schodů.
Domy ochrnutých rukou
jsou bez zábradlí.
Domy umírání
mají v přízemí bar.
Vladimír Holan*

*Rozdíl mezi přítomností a minulostí
spočívá v tom, že vědomí přítomnosti
v sobě obsahuje vědomí minulosti, a to
do takové míry a takovým způsobem,
jakým si minulost nikdy nemůže
uvědomovat sama sebe.*

Thomas Stearns Eliot, překlad Martin Hilský

Albert Trnovský (1882-1912)

+ Mária Trnovská (1885-1945) roz. Lelková

➤➤ Antónia Trnovská (1910-1980)

➤➤ Rudolf Trnovský (1911-1984)

+ Júlia Trnovská (1918-1986) roz. Levendovská

= Filip Trnovský (1937-2008)

+ Veronika Trnovská (1937) roz. Veselá

- Juraj Trnovský (1963)

- Ivan Trnovský (1961)

➤➤ **Alfonz Trnovský** (1912-2003)

➤➤ Marta „Tina“ Trnovská (1935-2011)

+ Trevor Tompkins (1940)

= Jenny Tompkins (1970)

➤➤ Peter Trnovský (1930-2005)

- František Trnovský (1983)

Béla Blau (1880–1938)

+ Sára Blau (1882–1938) roz. Goldberg

➤→ Armin Blau (1910–1943)

➤→ Oskar Blau (1911–2004) později Novan

+ Róza Blau (1912–1944) roz. Funk

= Rebeka Blau (1935–1945)

= Izák Blau (1930–1945)

= Samuel Blau (1933–2006) později Novan

- Ben Blau (1997)

- Ester Blau (1996)

➤→ Berta Trnovská (1912–2003) roz. Blau

➤→ **Adam Trnovský** (1933–2011)

+ Zuzana Trnovská (1933) roz. Kabátová

= Bony Trnovský (1961)

- Matúš Trnovský (1984)

- Samuel Trnovský (2001)

+ Ingrid Trnovská (1948) roz. Dvořáková,

2. manželka

Úvod

Tento příběh se nestal, ale mohl se stát.

Na začátku byly nicméně dva příběhy, které se staly.

Rodinná historie je zvláštní věc. Člověk poznává lidi, kteří tu žili před ním, a současně s tím se dozvídá i ledacos o sobě samém. Poznává se v tvářích na fotografiích, odhaluje (s potěšením nebo studem) způsob myšlení a jednání, který je mu vlastní.

Jeden z příběhů se o mě nepozorovaně otřel již v roce 1984. Matčin otec, můj dědeček Vladimír Kriško, byl elitním vojenským pilotem. Stíhací eso. Přežil množství vzdušných soubojů v druhé světové válce, zúčastnil se povstání a velel povstaleckému letišti Tri Duby u Zvolenu. Po válce zůstal v armádě, pracoval na Ministerstvu obrany a v roce 1952 ho v hodnosti podplukovníka nečekaně propustili — údajně proto, že matka trvala na tom, aby byl její čerstvě narozený syn, můj strýc, pokřtěný. A to se

tenkrát moc nenosilo. Zbytek života tedy dědeček pracoval jako skladník (neboli referent pro zásobování) a účetní u Státních lesů.

Zemřel v roce 1988. Začátkem devadesátých let ho *in memoriam* rehabilitovali a povýšili na plukovníka. Klasický příběh, který si člověk může z jedné i druhé strany domyslet a dál po ničem nepátrat.

Protože v osmdesátém čtvrtém uběhlo od povstání přesně čtyřicet let, ve škole jsme dostali za úkol zeptat se na ně příbuzných, kteří se ho zúčastnili, a napsat o tom slohovou práci. Babička, bývalá učitelka, okamžitě odvelela dědečka do obýváku, já jsem si připravil pero a papír na poznámky, sedli jsme si na gauč a začal jsem zahřívací otázkou:

„Kolik německých letadel jsi vlastně sestřelil...?“

Děda rozpačitě mlčel, jako by ani nevěděl, co říct. Přičítal jsem to na vrub jeho skromnosti a nechuti vracet se do starých časů. Situaci zachránila babička, která vytáhla pár typických příhod šikovně odpozorovaných z dobových knih a filmů, já jsem je sepsal, dostal jsem ve škole jedničku i s pochvalou a všichni byli spokojení.

V roce 2008, dvacet let po dědově smrti, jsem ve schránce našel barevnou pohlednici zachycující

krásy Rýna a jakousi luxusní výletní loď, která se po něm plavila. Byla adresovaná mé babičce, která ale tehdy už také nežila. Z druhé strany stálo nevypsáním písmem několik naškrabaných vět. Vysvětlovaly, že pisatel (Slovák, co mimochodem pracuje jako stevard na zobrazené výletní jachtě jménem *River Symphony*) se zajímá o historii vojenských pilotů ze čtyřicátých let a že by měl zájem o nějaké fotografie z tohoto období, případně z pozdějších let, na kterých by měl být můj dědeček. Pohlednici jsem nebral vážně a na nějakou dobu jsem na ni zapomněl. Až se náhodně vynořila při uklízení a já jsem v dobrém rozmaru odpověděl. Asi za dva měsíce (když námořníkovi končil turnus) jsme se setkali před Františkánským kostelem v Bratislavě — a následně jsme zašli do vykachličkované tmavé špinavé hospody kdesi v podzemí, dali jsme si hnusné teplé pivo a on mi představil mého dědečka v plné kráse a poprvé v jasném světle.

Jako první vytáhl okopírované úmrtní oznámení, které mu zřejmě kdysi dala moje babička nebo ho získal nějak jinak — a já jsem poznal svoje dětské písmo... *náš milovaný manžel, otec, švagr...* a pochopitelně mě zamrazilo. Ale pak jsem přes hustý dým a hluk opilých hlasů tak trochu roztržitě poslouchal.

Děda vystudoval ve třicátých letech vojenskou akademií a lital se stíhačkami, ale strmou kariéru udělal až za Slovenského státu. V roce 1941 strávil v hodnosti poručíka několik měsíců v dánském Karup-Grove u 5. Slowakei Staffel/Jagdgruppe Drontheim, kde se učil pilotovat německé messerschmitty — to vysvětlovalo, proč jsem ve sklepě našeho domu neustále nacházel dánské mince z tohoto období. Vrátil se a jako velitel letky byl převelen na východní frontu. Jinými slovy do Ruska, neboť Slovensko se hrdě po boku Velkoněmecké říše zapojilo do boje o Novou Evropu.

Suchá fakta říkají, že se zúčastnil 156 bojových náletů a sestřelil devět sovětských letadel, za což dostal označení *stíhací eso*, které kromě něj získali jen dva slovenští letečtí důstojníci. Dědeček si sestřelení evidoval a na každé musel mít svědky, oficiálně mu z nich ale uznali sotva půlku, tedy těch zmíněných devět. Po jednom leteckém souboji — konkrétně 3. února 1943 — se vrátil do Krasnodaru na totálně rozstříleném Messerschmittu Bf 109F-4, který se držel ve vzduchu jen zázrakem. Za tyto skvělé úspěchy dostal vyznamenání *Za tažení proti SSSR, Eiserner Kreuz I. a II. klasse* a ještě mnoho menších vyznamenání, dokonce i od rumunského fašistického státu s rozkošným názvem *Virtutea aeronautica — la croix d'or*.

Otázka zní — mohl v roce 1984 říci sotva jedenáctiletému vnukovi, který o tom měl navíc psát slohovou práci do školy, že sestřelená letadla nebyla německá, ale sovětská?

Po návratu domů velel dědeček v hodnosti nadporučíka 13. stíhací letce dislokované na letišti ve Vajnorech a později v Piešťanech, která měla bránit západní Slovensko před americkým bombardováním. Téměř zázrakem strávil den, kdy byla letka rozprášena a téměř všichni piloti zahynuli, na lékařské prohlídce v Bratislavě. Kdyby vzlétl, tato kniha by s velkou pravděpodobností neexistovala. Samozřejmě, že při soubojích ve vzduchu sestřelil vícero amerických letadel. Američani se většinou katapultovali, a když je na zemi pochytili, internovali je v zajateckém táboře v Grinavě u Pezinku.

Střih. Na scénu přichází druhý muž — dědeček mého otce, můj pradědeček, vážený pezinský občan František Tuma, vlastník kamenolomu a autodopravy se slušným vozovým parkem.

Po vypuknutí povstání se Němci chystali zajatecký tábor v Grinavě evakuovat, což v překladu znamená, že američtí piloti byli tak trochu na přítěž. Jinými slovy — chtěli jim dopřát *Spezialbehandlung* neboli zvláštní zacházení, což zpravidla

znamenal likvidaci. Pradědeček Tuma pod rouškou noci naložil dvacet devět amerických pilotů navlečených do slovenských uniforem na nákladní auto (možná by se mu dalo říkat i malý autobus) — mají zbraně, na střeše leží připravený kulomet — a odvezl je na území povstalců (cituji: *Byla jasná noc, jeli jsme bez světel...*). Dostanou se až na letiště Tri Duby (zachovala se dokonce fotografie ze 7. října 1944), odkud je spojenecké letadlo přepraví na základnu v italském Bari.

Začátkem devadesátých let dostal můj otec oficiální dopis z amerického velvyslanectví, který končil větou:

Dovolte, abych vyjádřil svůj upřímný obdiv k odvážnému činu Vašeho už zesnulého dědečka. Budeme na něj vzpomínat s hlubokou vděčností. S úctou,

*Theodore E. Russell,
velvyslanec Spojených států amerických*

Letišti Tri Duby právě v té době, v říjnu čtyřicet čtyři, velí můj děd, matčin otec, kapitán Kriško, který se mezitím jako letec, konkrétně už 30. srpna 1944, přidal k povstalcům. Věnoval se vzdušnému průzkumu, bojovým náletům na nepřátelské (tentokrát německé) pozice a jistou dobu měl na starosti i provizorní letiště v Donovalech, na kterém

čekalo letadlo — spojka pro generály Viesta a Golia, aby je vzalo do Moskvy. Ti, jak víme, dali přednost horám, takže dědeček stroj při ústupu s kolegy zapálil.

Ale vraťme se k americkým pilotům — je velmi pravděpodobné, že některé z nich můj děda osobně zastřelil. A pokud ne on, byli to rozhodně členové jeho třinácté letky, které velel v průběhu léta 1944 (... a jak je známo, tito slovenští stíhací piloti nezabránili bombardování rafinérie Apollo i proto, že si podle tajného rozkazu šetřili svá letadla na připravované povstání).

V tomto momentě obvykle posluchači ztrácejí nit. Příběh se zdánlivě třepí jako starý svetr. Důvod je jasný: navzdory různým peripetiím a zvrátům během krátké doby jde stále o příběhy dvou lidí — dědečka z matčiny strany a pradědečka z otcovy strany. Nic víc.

Netuším, jestli se ti dva muži setkali osobně.

A i když se setkali, určitě je ani nenapadlo, že je něco spojuje.

Já.

Určitě by je nenapadlo, že se setkají v této knize nebo vůbec v nějaké. Že jejich příběhy dá někdo takhle dohromady.

A aniž by to tušili, z jejich setkání se zrodil *Dům hluchého*.

Tato kniha není naší rodinnou historií, ani jí být nikdy neměla. Konec konců každý pokus o její záznam vždy zůstává fikcí, stejně jako jakýkoli zveřejněný soukromý deník, protože každý má potřebu se očišťovat a omlouvat své jednání.

Dům hluchého vypráví o tom, jak do životů lidí na Slovensku zasáhlo neskutečné dvacáté století.

Neskutečné — ve všech významech toho slova.

Peter Krištúfek
Bratislava, říjen 2012

Prolog

„Člověk si chce postavit obydlí. Vznikne představa domu a s ní je spojená touha po jejím uskutečnění. Ale to ještě nestačí k tomu, aby dům stál. Na stavbu je třeba kámen, cihly, trámy a tak dále, což jsou objekty vnějšího světa podléhající jisté zákonitosti, docela jiné než představy těchto věcí.“

Za okny auta už je téměř jaro a stromy jsou jakoby ohlodané zimou a prázdnotou. Sníh odtud slezl sotva před pár dny. Krajina v černých a bílých tónech je plná vran a havranů. Občas se jakoby mimoděk musím podívat na svoje červené auto, abych se ujistil, že se svět nějakým zázrakem neodbarvil. Když se to tak vezme — všechno směřuje k šedivosti. I oblečení opakovaným praním bledne a šedne. Šedivá je královnou barev. A zároveň jejich smrtí.

Uf! Skutečně rozkošná úvaha! Jako správnému sedmdesátníkovi se mi zdá, že svět spěje k zániku. To přece patří k věci — no ne?

Za to všechno dost možná může esej, kterou poslouchám z rádia při řízení. Hudba mi v poslední době čím dál víc vadí. Nese s sebou příliš mnoho emocí a já se jim snažím úzkostlivě vyhýbat. Třeba i dnes. Protože od té doby, co náš dům po smrti otce zpustl, pohybuji se v něm opatrně jako v toxicky zamořeném pásmu. Vždy se mě zmocní neskutečná úzkost. Před půl hodinou jsem vyrazil z Bratislavy do padesát kilometrů vzdálených Brežan. Nebyl jsem tam už několik měsíců, takže mám pokušení zeptat se na pumpě na cestu. Jen pro ten pocit. Trefil bych i poslepu — jako v té hře, když se při chůzi snažíte vydržet co nejdéle se zavřenýma očima. Platím tedy beze slova a nastupuji do auta. Dokonce na chvíli vysvitne slunce.

Házím si mincí, dělám to často. Sám jsem totiž člověk nerozhodný a tohle mi pomáhá už roky. Hlava, nebo orel, hlava je jít, orel vrátit se.

Orel.

Nelíbí se mi to. Házím ještě jednou.

Znova totéž. Zamyslím se. Ne.

Třetím hodem konečně hlava.

Dobře tedy, přesvědčili jste mě, pokračuji dál v cestě.

Tvářím se, jako bych měl i jinou možnost. Ale pravda je — a ať to zní klidně i pateticky —, že do

našeho brežanského domu jdu naposledy v životě. Příště už tam nebude.

„V představách můžeme docela dobře začít stavět dům od střechy. Připusťme ale, že je stavitel dobře obeznámen se zákonitostmi přírodních sil. Stačí to k tomu, aby postavil dům? Což se stavitelovou myslí neprohnaly tisíce různých obrazů, než vznikl definitivní plán stavby? Různé obrazy se spojí a vytvoří konečnou představu budovy. Jedna z nich se najednou má k tomu, aby se uskutečnila. Nervy řídící chůzi dostanou příkaz kráčet směrem k domu pana X. Před dveřmi nervová vlákna ve svalech na ruku přijmou povel k pohybu, kterým se klepe. Zvuk klepání ve formě chvění vzduchu podráždí sluchový orgán osoby, která je za dveřmi, dráždění způsobí pohyb úst, která vyloudí zvuk: Dále. Pohybující se ústa druhé osoby vydají přibližně tyto zvuky: Pane X, potřebuji dělníky na stavbu domu, máte nějaké k dispozici? A konečná představa bude nabitá takovou silou, že druhého pana X bude pronásledovat po všech koutech města.

Pak jednoho dne vybudí představa domu u stavitele novou sílu a požene ho k jednomu místu, kam jiným způsobem navozené reakce přivedou i množství dalších lidí. Pak pohyb úst, co vydá zvuk: Tady kopejte základy, vyvolá velmi živé reakce těch lidí a po dlouhou dobu je bude udržovat v činnosti.

A dům vesele poroste, až bude jednoho dne dokončen. A to všechno způsobila představa domu.“

Sjíždím z dálnice a velkou rychlostí proletím kolem zablácené tabule ohlašující Brežany.

Na životě je nejvíc vzrušující to, že když házíte do moře láhev se vzkazem, znáte jen první část příběhu. Jeho konec už ne. Tak to alespoň říkával otec.

A jak se pomalu na cestě přede mnou vynořuje náš starý dům, v hlavě mi jako ozvěna zní dětský pokřik *čik-čik domeček!* Tohle jsme volali, kdy už jsme konečně doběhli do bezpečí. Bylo to zaklínadlo.

Neúčinné zaklínadlo.

Můj syn Bony — ještě na začátku naší divoké a neočekávané cesty do Španělska s otcovým popelem schovaným v krabici od cigár — říkal, že ať vyprávím, co chci, minulost stejně neexistuje. Dodnes nevím, jestli během těch společných dní strávených v autě nakonec nezměnil názor. Jeho tříletý syn, můj vnuk Samko, se před týdnem zeptal:

„Kdy je včera?“

Nedokázal jsem mu odpovědět.